

Boží trouba

Zemřel Sváta Krásek (18. října 1942 – 20. prosince 2020), evangelický farář, který věřil a hlásal slovo Boží. Stejně suverénně se pohyboval v tak odlišných prostředích jako underground, církev a establishment.

Pardubice, Perštýnské náměstí, poslední zářijová sobota 2018. Už dávno padla tma a ke konci se chýlí velká oslava sta let od vzniku Českobratrské církve evangelické. Šum zaplněného náměstí náhle prořízne špinavý zvuk přebuzené baskytary, což poněkud kontrastuje s dosavadním kultivovaným programem, v poledne toho dne zahájeným velkou bohoslužbou pod širým nebem. Teď ale program končí a na pódium se chystá skupina Svatopluk. Za chvíli odtud zní ohlušující, neučesaný rock. Texty písní: Svatopluk Karásek.

Tou dobou už na tom není zdravotně dobře, stále se vzpamatovává z následků vážné mozkové příhody. Přesto je na pódiu s muzikanty přítomen. Sedí na židli, potahuje

Se skupinou Svatopluk, 2018

Repro: YouTube

z cigarety, někdy se přidá k hlavnímu zpěvákovi, někdy roztáhne dlouhatánské ruce dvoumetrového chlapa a dělá, jako by létal. Handicapům spojeným s nemocí čelí stejně svobodomyšlně, jako čelil politické diktatuře – příliš se na ně neohlíží. Obvyklé lidské obavy, zda se to sluší, zda se tím něco neriskuje, zda se nezesměšňuje, ho netrápí. Proč také,

V roce 2009

Foto: Ben Skála, CC BY-SA 2.5

když je jako vždy obklopen družinou podobně smýšlejících přátel? Hlavně že káže – i když to tak na první pohled nemusí vypadat – slovo Boží. Vždyť texty jeho písní jsou zveršovanými kázáními.

Umění a společenství

Svatopluk Karásek se narodil do anikomunistické rodiny. Otec, původním povoláním úředník, pak dělník, seděl v padesátých letech ve vazbě z politických důvodů. Po mamince podle vlastních slov podědil smysl pro humor a šaškovství, takže ho během školní docházky provázely snížené známky z mravů a vyhazovy. Duchovní inspirace čerpal u amerických beatníků a z Bible, především z knih Nového zákona, ke kterým sahal ani ne tak proto, že se v té době jednalo o téměř zakázanou literaturu, ale prostě proto, že ho oslovovalo biblické poselství. Do kontaktu s křesťanstvím se dostal už jako dítě. Na evangelické bohoslužby ho vodila maminka.

Jeho cesta ke studiu na tehdejší Komenského bohoslovecké fakultě nebyla jednoduchá. Nonkonformní-

mu mladíkovi chtěli zástupci státu povolit maximálně zemědělskou vysokou školu – se zdůvodněním, že středoškolské vzdělání získal v oboru zahradnictví a vinařství. Karásek proto na čas nastoupil jako horník do kladenských dolů, zkusil přijímací zkoušky znovu a byl v roce 1964 přijat. I díky přímluvě děkana fakulty J. L. Hromádky, jehož slovo mělo váhu. Tento významný teolog a držitel prestižní Leninovy ceny měl dobré až vynikající vztahy s komunistickým režimem.

Do fakultního prostředí vnesl student Karásek novou perspektivu. Studenti a učitelé usilovali o pokud možno ničím nerušené studium a bádání v oblasti teologických věd, ti průraznější zase o kritický dialog s režimem. S Karáskem na fakultě se čím dál více hlásí o slovo umělecký duch. Už ze středoškolských let má za sebou pokusy o divadlo malých forem, kapelu, zhudebňování poezie, píše i poezii vlastní. Strhává k tomu nemálo dalších lidí z fakulty i mimo ni. Jeho činorodost, přímočarost, vysoká postava, pomalá, jakoby vždy rozvázná mluva a hlavně neotřesitelná sebedůvěra mu v tom zjednávali

Svatba se Stáňou

Foto: Paměť národa

nepřehlédnutelnou autoritu. Víc než o vytříbenost uměleckého výkonu mu však jde o společenství, které se kolem podobných aktivit vytváří, a o evangelijní zvěst, kterou lze takto předávat. Během čtyř let zvládá vystudovat, a to i s pauzou povinné vojenské služby, kde má – jak jinak – vážné kázeňské problémy.

Nejsvobodnější období

Vlivem rodinné výchovy komunismu ani socialismu nevěřil. Až do roku 1968 ale neměl potřebu se proti systému v Československu vymezovat. Změna přichází s invazí vojsk Varšavské smlouvy a souvisí též s rodinnou tragédií. S manželkou Stáňou očekávají první přírůstek do rodiny. Předčasně narozená dvojčata však zemřou. V porodnici není inkubátor a při převozu novorozeňata umrznou v nevytopené sanitce. Když se Karáská jeden z činovníků církve snaží utěšit zbožnými slovy, že šlo „o boží vůli“, rozhořčený mladý farář odpovídá, že daleko spíš šlo o šlendrián nefungujícího státu. Manželé se však nenechají zdrtit. O rok později se rodina rozrůstá o dceru Adélku. To už Karáskovi působí na Hvozdnici blízko

Prahy. K nelibosti církevních tajemníků velmi úspěšně, neboť komunita kolem evangelické fary se Karáskovým působením utěšeně rozrůstá. Proto musí nedobrovolně odejít do severočeského pohraničí. V Novém Městě pod Smrkem se však historie opakuje. Farář s dlouhými vlasy, kytarou, v americké vojenské bundě, navíc vlastníci tehdy naprosto ojedinelý vůz zn. Jeep působí na mládež jako magnet. Církevní tajemník se pokouší Karáška brzdit, ten si ve styku se státní autoritou nebere servítky a výsledkem je ztráta státního souhlasu k vykonávání duchovenské služby. Rodina se přesouvá na opuštěný hrad Houska na Kokořínsku. Karásek zde získává místo kastelána a správce deponitářů. Zažívá – jak i zpětně potvrzoval – nejsvobodnější období.

Málokdo si dovede představit, jaká je to řehole připravovat s železnou pravidelností každý týden kázání a vést liturgii. Toho je Karásek ze zlovůle státu zbaven. Na Housce zůstává také stranou oficiálního dění poznamenaného depresivním nástupem normalizace. Zato se k němu zblízka i zdaleka sjíždějí přátelé a vyhledávají ho i lidé zcela neznámí. Kolem Housky opět vzniká komunita, pro

ktehou Karásek už cílevědomě chystá svá kázání v podobě písni, protože něco vykládat večer u táboráku mu přijde nemístné. Kytara a zpěv se naopak velmi hodí, a to i přesto, že zpěvák je Karásek špatný a kytarista ještě horší. Své aktivity propojuje s hudebním undergroundem. Houska poskytuje zázemí pro natáčení alba skupiny Plastic People of the Universe. S hudebním undergroundem je Karásek též souzen a odsouzen, což už vstoupilo do dějin jako klíčová přehra Charty 77.

U Salvátora

Undergroundu Karásek zůstal věrný až do smrti. Přesto jeho hranice přerůstal. Převzal vnějškovou undergroundovou estetiku, možná ji dokonce významně spoluvytvářel a působil i jako jeden z jejích vizuálních symbolů. Účastnil se života undergroundových komunit. Podle Ježíšova vzoru měl porozumění pro lidi problematické, na okraji. (Ostatně – později mu jako poslanci nečinilo problém chodit na cigaretu s komunistickými zákonodárci.) Nešlo u něj ale v žádném případě o zálibu v nihilismu či nízkosti. Celou svou osobností byl nasměrován opačně. V jeho kázáních vydaných pod sebeshazujícím titulem *Boží trouba* (Kalich, Torst 2000) opakovaně čteme slova víry v dobrou vůli a Boží vedení, jehož konečný cíl kazatel často vykresluje obrazem velké, radostné hostiny pro všechny. V tom byla jeho víra prostá a pevná. S psážením evangelia, které jí odporovaly, neváhal z kazatelny polemizovat.

Osmdesátá léta strávila rodina Karáskova ve švýcarské emigraci. K odchodu je donutila systematická tyranie ze strany StB. Karáskova manželka Stáňa měla tři malé děti a slabé srdce, které nemuselo opakovat se stesy a nerváky vydržet. Ve spořádaném Švýcarsku se – trochu v rozporu se svým obrazem a dosavadní životní drahou – Karásek etabluje v Curychu jako standardní evangelický farář. Po revoluci v roce 1989 několik let pendluje mezi domo-

vem a Švýcarskem, kde se část jeho rodiny zabydlela natrvalo, a v roce 1997 se stává farářem v pražském evangelickém kostele sv. Salvátora, jednom z nejvýznamnějších chrámů naší protestantské tradice. Zároveň se angažuje v politice. Čtyři roky poslancem, dva roky byl zmocněncem vlády pro lidská práva, až do roku 2018 zasedal v zastupitelstvu Prahy 1. Po

náhlé a nečekané smrti manželky Stáni se znovu oženil. S manželkou Pavlou vychovávali dvě děti.

Závěr jeho života byl poznamenán mozkovou příhodou, po které ztratil řeč a znovu se učil mluvit. Pro celoživotního kazatele by to mohla být strašná rána. Karásek si však pochvaloval, jaké mu handicap přináší výhody – vyprchal z něj intelektuálství,

nemá potřebu se hádat, zmizela povahová výbušnost. Jeho víra v dobrý konec byla neochvějná. Jak vyznal v jednom ze svých adventních kázání: *Boží pokoj, království spravedlnosti a svobody, to není dávno prohraná věc, to je – věř nebo nevěř – naše budoucnost, to je Bohem zaslíbená země, [...] je to Boží budoucnost blížící se k nám.*

Adam Šůra

Vždycky budu stát za tím, co je pronásledováno

Za Marií Rút Křížkovou (15. června 1936 Miličín – 4. prosince 2020 Čerčany)

V Marii Rút Křížkové odešla literární historička a editorka, díky níž máme k dispozici mimo jiné kompletní soubor díla Jiřího Ortena. Literatura pro ni byla víc než profese. Chápala ji jako existenciální setkání se zřídlem pravdy a krásy, jako východisko všeho, co dělala – od rozmanitých podob práce se slovem až po společenské angažmá, jež ji přivedlo například k roli mluvčí Charty 77 či k členství v Etické komisi ČR pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu.

Maturitní fotografie, Liberec 1955

Foto: archiv autorky

Narodila se v maloměstském prostředí, kde se život soustřeďoval sám na sebe. Tatínek však byl kvůli protiněmeckému furiantskému kousku totálně nasazen a matce, oslabené porodem, byly tři děti odebrány, zčásti rozděleny a dány na vychování. V dětském protestu proti sedlákovci, který bil řemenem její dvouletou sestru, Marie Rút později spatřovala první projev svého přesvědčení, že člověk není nikdy tak bezvýznamný, aby se nemohl vzepřít nespravedlnosti.

Rodina se těsně po válce přestěhovala do sudetského Rumburku, kde se otec stal národním správcem ševcovské dílny. Jako živnostník pak, snad také pro styky s Bedřichem Judytkou, velitelem odbojové organizace Dr. Edvard Beneš, odešel pracovat do uranových dolů. Jen díky rozvodu rodičů, kteří se roku 1962 znovu vzali,

mohla být Marie Rút přijata na Pedagogickou školu v Liberci, kde roku 1955 maturovala.

Ještě předtím však došlo k jejímu osudovému setkání s básnickým dílem Jiřího Ortena. Kvůli Ortenovi se už jako rozvedená matka dvou dětí přihlásila k dálkovému studiu češtiny a pedagogiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde roku 1968 obhájila diplomovou práci *Prózy v kontextu Ortenova díla*. Rigorózní práci s titulem *Jiří Orten, básník smrti a lásky* už v roce 1970 obhájit nesměla (vyšla roku 1978 v samizdatu), doktorát filozofie získala až roku 1991. Ještě za studií spolupracovala s Karlem Svátkem na vydání tří knih do té

doby nepublikovaných Ortenových próz: *Eta, Eta, žlutí ptáci* (1966), *Pro děti. Knížka naslouchajícím* (1967), *Převleky. Podivná smrt Filipa Frieda* (1968).

S Ortenem, který tragicky zahynul roku 1941, byla spjata značná část jejího života. Našla si cestu k jeho nejbližším. Přestože se považovala za nevěřící, ze solidarity s osudem Židů vstoupila roku 1971 do židovské obce a přijala jméno Rút – podle Bible moabské ženy, která se provdala za židovského přistěhovalce a po jeho smrti zůstala součástí Izraele. Ze vztahu s Otou Ornestem, Ortenovým bratrem, se Marii Rút Křížkové narodila třetí dcera, Ester.

S dcerami Svatavou a Dášou v den své první promoce, 1968

Foto: archiv autorky

Na znamení vděčnosti za to, že jí bylo umožněno přistoupit k židovství, se ujala ediční přípravu chlapeckého rukodělného časopisu *Vedem z terezínského ghetta*. Po srpnu 1968, kdy pro své protiokupační postoje nemohla dál působit jako učitelka češtiny, tak získala na čas zaměstnání v Památníku Terezín. Na výboru z tvorby třináctiletých až patnáctiletých chlapců z „domova jedna“ se podíleli ještě dva přeživší autoři časopisu Kurt, Jiří Kotouč a Zdeněk Ornest. Kniha s titulem *Je mojí vlastní hradba ghett?* byla vydána roku 1978 jako samizdat, tiskem mohla vyjít až v roce 1995. Byla oceněna Zlatou stuhou za nejlepší knihu s tematikou mládeže a anglický překlad R. Elizabeth Novakové získal cenu National Jewish Book Award v kategorii holocaust.

V polovině 70. let byla krátce zaměstnána ve Středočeské galerii, o kvalifikovanou práci však pro neochotu ke spolupráci s StB přišla. V téže době se seznámila s tajnými salesiány kolem kostela sv. Kříže na Příkopech a roku 1974 se vrátila k rodné římsko-katolické víře. Z tehdy vzniklých přátelství se po roce 1989 zrodily dvě publikace napsané ve spolupráci s nedávno zemřelým salesiánem Benno Benešem: dvojazyčná kniha *Philippsdorf - Filipov: 13. 1. 1886* (1991, 1999), věnovaná zázračnému uzdravení Magdaleny Kadeové, a *Kniha víry, naděje a lásky. Sedmdesát let působení salesiánů v Čechách a na Moravě* (1996).

V době podpisu Charty 77 pracovala jako dělnice v proseckém lese, od počátku 80. let byla zaměstnána v třídnírné poště. K postavám z prostředí Charty, které jí hluboce ovlivnily, patřili kromě manželů Ledererových především její zpovědník a jeden z nejvýraznějších českých katolických teologů druhé půle 20. století Josef Zvěřina a kunsthistorička Miloslava Holubová. Se Zvěřinou ještě před pádem režimu natočila knihu rozhovorů, která vyšla roku 1997 pod titulem *Žít jako znamení*.

V říjnu 1977 byla předvolána jako svědkyně v procesu s obžalovanými signatáři Charty 77 Jiřím Ledererem,

V roce 2007

Foto: Jana Šilpoch

Václavem Havlem a Františkem Pavlíčkem, v němž byl odsouzen i Ota Ornest. V den procesu však byla z budovy Městského soudu v Praze vykázána. Z tohoto popudu vzniklo v letech 1977–1979 *Svědectví, které nemohlo být vysloveno* (2007).

V únoru 1983 se Marie Rút Křížková za podpory Josefa Zvěřiny a s požehnáním kardinála Tomáška stala po Radimu Paloušovi za křesťany jednou ze tří mluvčích Charty 77 – bezprostředně poté, co byl jeden z předchozích mluvčích, Ladislav Lis, odsouzen na čtrnáct měsíců do vězení. Byla neustále sledována, Státní bezpečnost jí vyhrožovala odebráním nejmladší dcery, Marie Rút však v této zkoušce obstála – díky Boží pomoci, svým přátelům a nezlovné víře v to, že se ženě nemůže nic stát, má-li na hlavě klobouk. Jak napsala Eva Kantůrková v *Sešly jsme se v této knize* (1991), Marie Rút v říjnu 1979 při procesu s členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v klobouku pronikla až do kanceláře předsedy senátu a u sekretářky mu zanechala dopis se vzkazem, že se bude modlit za probuzení jeho svědomí. Směsice promyšleného postupu, zbožnosti a pošetile vypadajících přesvědčení pro ni byla typická. Roku 1986, kdy režim postupně slábl, získala místo

učitelky češtiny na základní škole v pražském Hloubětíně.

Léta po roce 1989 označovala Marie Rút za nejšťastnější období svého života: stala se korektorkou v *Respektu*, vyučovala literaturu na Vyšší sociálně pedagogické a teologické škole Jabok, významně se podílela na činnosti Společnosti křesťanů a židů. Byla členkou a posléze předsedkyní poroty literární soutěže pro básníky do 22 let Ortenova Kutná Hora, kde založila edici První knížky, mohla psát a publikovat, s energií sobě vlastní se pustila do vydávání *Spisů Jiřtha Ortena* (z celkem devíti svazků jich k vydání připravila šest). Roku 2012 jí byl udělen Pamětní odznak účastníka odboje a odporu proti komunismu, v roce 2015 získala Cenu ÚSTR za svobodu, demokracii a lidská práva.

Jakýmsi shrnutím jejího odkazu by mohly být věty, které napsala v anketě Charty z dubna 1985: *Hybnou silou každé ideologické propagandy je lež (či spíše záměrná polopravda) a nenávisť, která počítá s hostejností a strachem. Naším úkolem je tedy vystoupit z tohoto začarovaného kruhu, postavit se lži a nenávisti nebo jim aspoň nepřítakávat. Každé podlehnutí strachu a nenávisti je svým způsobem spolupráce s režimem.*

Šárka Grauová